

PAPER DETAILS

TITLE: Mersin'deki Bazı Eczane ve Aktarlarda Fitoterapi Amaçlı Satılan Bitkiler

AUTHORS: Fadime Yildirim, Mustafa Aslan, Hasan Akan

PAGES: 217-233

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/4039274>

Mersin'deki Bazı Eczane ve Aktarlarda Fitoterapi Amaçlı Satılan Bitkiler***Plants Sold for Phytotherapy Purposes in Some Pharmacies and Herbalists in Mersin****Fadime Yıldırımⁱ, Mustafa Aslanⁱⁱ, Hasan Akanⁱⁱⁱ**ⁱÖğretmen, Gümüş Ortaokulu/Ceylanpınar/Şanlıurfa, <https://orcid.org/0009-0000-1880-7599>ⁱⁱDoç.Dr, Harran Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Fen Bilgisi Eğitimi Anabilim Dalı, <https://orcid.org/0000-0001-7336-6433>ⁱⁱⁱProf. Dr., Harran Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Biyoloji Anabilim Dalı, <https://orcid.org/0000-0002-3033-4349>**Öz**

Amaç: Bu araştırma, 2022-2023 yıllarında Mersin'deki bazı eczane ve aktarlarda fitoterapi amaçlı satışa sunulan bitkisel ürünleri tespit etmek amacıyla yapılmıştır.

Yöntem: Bu çalışmada 2022-2023 yılları arasında yapılmıştır. Toplamda 41 kaynak kişi birebir görüşmeler sağlanmış ve etnobotanik bilgi formları düzenlenmiştir. Aktar ve eczanelerde satışa sunulan bitkisel drogların yöresel isimleri, içeriği, kullanım amaçları ve bilimsel isimleri tespit edilmiştir.

Bulgular: Bu çalışmada Mezitli, Akdeniz, Çamlıyayla, Erdemli ve Tarsus ilçelerindeki bazı aktar ve eczanelerde fitoterapi amaçlı satışa sunulan 66 farklı familyaya ait 145 bitki taksonu saptanmıştır.

Sonuç: Araştırmada en çok taksonu bulunan büyük familyalar; Lamiaceae (16), Asteraceae (15), Fabaceae (11), Apiaceae (8), Rosaceae (7), Malvaceae (6), Myrtaceae (4), Zingiberaceae (4), Brassicaceae (3), Anacardiaceae (3)'dir. Taskonları en fazla olan cinsler *Eryngium* (2), *Salvia* (3), *Mentha* (2) ve *Hibiscus* (2)'dir. Toplamda 145 bitki taksonu tespit edilmiştir. Fitoterapi konusunda yapılan bu çalışma ile aktar ve eczanelerde numunelerin temini ve hangi organlarının tedavide kullanıldığı hususunda bilgiler derlenmiş, aktar ve eczacıların daha donanımlı olması gerektiği kanısına varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Aktar, Bitkisel Droglar, Fitoterapi, Mersin

ABSTRACT

Aim: This study was conducted to identify herbal products offered for sale in some pharmacies and herbalists in Mersin for phytotherapy purposes between 2022-2023.

Material and Method: This study was conducted between 2022-2023. A total of 41 source persons were interviewed one-on-one and ethnobotanical information forms were prepared. The local names, contents, intended uses and scientific names of herbal drugs offered for sale in herbalists and pharmacies were determined.

Results: In this study, 145 plant species offered for sale in some herb-sellers and pharmacies in Mezitli, Akdeniz, Çamlıyayla, Erdemli and Tarsus districts were identified.

Conclusion: The large families with the most taxa in the study are; Lamiaceae (16), Asteraceae (15), Fabaceae (11), Apiaceae (8), Rosaceae (7), Malvaceae (6), Myrtaceae (4), Zingiberaceae (4), Brassicaceae (3), Anacardiaceae (3). The ones with the most genera are *Eryngium* (2), *Salvia* (3), *Mentha* (2) and *Hibiscus* (2). A total of 145 plant taxa were identified. Information was compiled on how plants for phytotherapy were obtained, which parts were used and whether they had any side effects, and it was concluded that herbalists and pharmacists should be more equipped.

Keywords: Herbal, Herbal Drugs, Phytotherapy, Mersin

* Mersin Üniversitesi Tıp Fakültesi Lokman Hekim Tıp Tarihi ve Folklorik Tıp Dergisi 2025;15(1):217-233

DOI: 10.31020/mutfd.1509086

e-ISSN: 1309-8004

Geliş Tarihi – Received: 02 Temmuz 2024; Kabul Tarihi- Accepted: 18 Kasım 2024

İletişim- Correspondence Author: Hasan Akan <hakan@harran.edu.tr>

Giriş

Bu çalışma kapsamında Mersin’deki bazı eczane ve aktarlarda fitoterapi amaçlı satışa sunulan bitkilerin araştırılması yapılmıştır.

Fitoterapi, bitkilerden terapi amaçlı elde edilen drogların araştırılmasıdır.¹ Günümüzde fitoterapi’de kullanılan bitkilere “şifalı veya tıbbi bitkiler” adı verilmektedir. Halı hazırda kullanımı devam eden ilaçların büyük çoğunluğu bitkilerden elde edilmekte olup, etken maddeler laboratuvar ortamında üretilmektedir.

Türkiye Bitkileri Listesi kitabındaki bilgilere göre ülkemizde yaklaşık 11,707 bitki türleri mevcuttur. Endemik takson sayısı ise 3,650 civarındadır. Dünya genelinde yaklaşık 20,000 bitkinin tıbbi değer taşıdığı, bunlardan 600 kadarının ise ülkemizde yetiştiği bilinmektedir.² Kodekslere kaydedilen bitki türleri ortalama 140 civarındadır.

Tıbbi bitkilerin kullanımı geçmişten günümüze kadar devam etmektedir. Tarih boyunca bitkiler deneme yanılma metotlarıyla tedavide kullanılmış ve insanlığın hayatında önem arz etmiştir. Özellikle, son yıllarda kimyasal ilaçların yan etkilerinin bilinmesiyle nedeniyle doğal bitkilere olan ilgi daha da artmaktadır.^{1,3} Günümüzde son zamanlarda bu tür tıbbi bitkilerin kullanılmasında veya bazı türlerinin kültüre alınmasında çok önemli gelişmeler kaydedilmiştir. Tıbbi bitkilerin aynı zamanda dünya genelinde ticari değerinin de yüksek olduğu görülmektedir. Günümüzde, Amerika, Çin veya Hindistan gibi ülkelerden bu bitkilerin ticareti yaygın olarak yapılmaktadır.⁴

Anadolu’da aktarlık ve halk hekimliği çok eskilere dayanmaktadır. Halk hekimliği geçmişte usta çırak ilişkisiyle yetiştirilmekte iken, günümüzde ise aktarlığın maddi kazancı önemsenecek seviyede olduğundan birçok meslek dalının ilgisini çektiği görülmektedir.⁵

Bu çalışmanın amaçları arasında; Mersin’deki bazı aktar ve eczanelerde satışa sunulan fitoterapi amaçlı bitkileri ortaya koymak, tıbbi alanda ne tür hastalıkların tedavisinde kullanıldığı ve insanların bu bitkilere olan eğiliminin araştırılmasıdır. Anadolu’daki bitki bilgeliğinin araştırılması ve bu bilgilerin kayıt altına alınarak sonraki nesillere aktarılması da diğer amaçları arasında yer almaktadır.

Literatürde fitoterapi ve özellikle Doğu Akdeniz yöresine ait ilgili araştırmaların bir kaçı şunlardır; ‘Pürenbeleni ve Yanıktepe (Mersin) yörelerindeki bazı bitkilerin yöresel adları, “Piyasada satışa sunulan bazı bitkisel çayların mikrobiyolojik kalitesi, ‘Aydınlar köyü ve çevresinin (Erdemli/Mersi) etnobotanik özellikleri, Kahramanmaraş aktarları, Mut ve yakın alanda yetişen bitkilerin etnobotanik özellikleri, "Bitkisel tedavi, halk hekimliği ve aktarlar, Bir Mersin aktarında bulunan kadın hastalıklarında Kullanılan Bitkiler, Mersin ilinde antidepresan ilaç ve benzeri bitki satış, Adana (Türkiye) aktarlarında tedavi amacıyla satılan bitkisel droglar ve Lamas çayı çevresindeki köylerde (Erdemli) etnobotanik araştırmalar ’dır.⁶⁻¹⁵

Yapılan bu çalışmanın fitoterapi alanındaki bir boşluğu dolduracağı kanaatindeyiz.

Gereç ve Yöntem

Bu çalışma 2022-2023 yılları arasında Mersin’in Mezitli, Akdeniz, Çamlıyayla, Erdemli ve Tarsus’un ilçelerindeki bazı aktar ve eczanelerinde fitoterapi amaçlı satılan bitkilerin araştırılması amacıyla yapılmıştır. Toplamda 41 kaynak kişi ile birebir görüşmeler ve katılımlı gözlem tekniği kullanılarak görüşmeler sağlanmış ve etnobotanik bilgi formları düzenlenmiştir (**Tablo 1**).

Harran Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Kurulundan Etik belgesi alınmıştır (2024/219).

Aktar ve eczanelerde satışa sunulan bitkisel drogların yöresel isimleri, içeriği, kullanım amaçları ve bilimsel isimleri tespit edilmiştir. Mersin’de bölgesinde yapılan çalışmalarla karşılaştırmalar yapılmıştır.

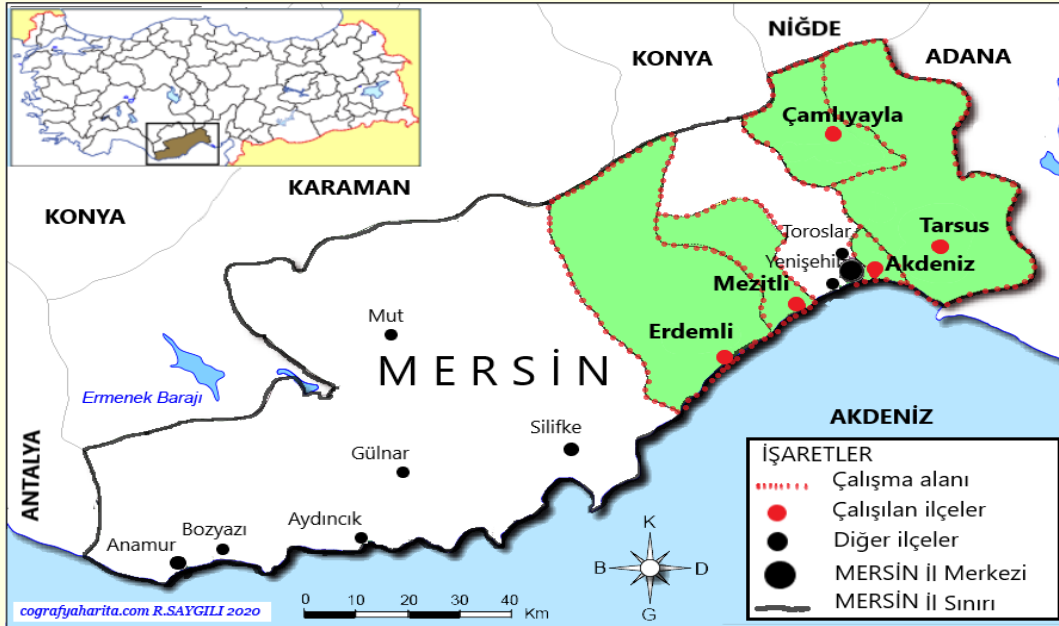
Araştırmada 18 aktar aktar ile 23 eczane ziyaret edilmiş ve 41 kaynak kişi ile görüşmeler sağlanmıştır.

Tablo 1. Etnobotanik bilgi formu

Bitkinin yerel ismi	
Bitkide kullanılan kısım	
Bitkinin hangi tedavide kullanıldığı	
Kullanım şekli	
Notlar	
Kaynak kişinin adı-soyadı	Yaşı ve eğitimi

Araştırılan Bölgenin özellikleri

Çalışma alanı olan Mersin ilimiz 36-37° kuzey enlemleri ve 33-35° doğu boylamları arasında yer almaktadır. İlin yüzölçümü 15.853 km², nüfusu ise 1.938.389’dır. Mersin, doğu Akdeniz’in önemli kentlerinden biridir. Bu çalışma Akdeniz, Çamlıyayla, Erdemli, Mezitli ve Tarsus ilçelerinde yapılmıştır (<http://www.mersin.gov.tr>) (**Şekil 1**).

Şekil 1. Mersin’de çalışma yapılan ilçeleri harita üzerinde gösterimi

Mersin ilimiz Akdeniz ikliminin hüküm sürdüğü, portakallar, greyfurt ve limon bahçeleri ile ünlü olduğu bir şehrimizdir. Kıyı şeridinde muz ve vadilerde meyve ağaçları yer almaktadır.

Arazi dağılımı açısından ormanlık ve fundalık alanlar %55, ekili veya dikili alanlar %25, çayır ve meralar %15, tarıma elverişli olmayan alanlar ise %5’tir (<http://www.mersin.gov.tr>) .

Bitki örneklerinin değerlendirilmesi

Bu çalışmada materyal temini eczane ve aktarlarda satışı yapılan örneklerdir. Numunelere araştırmacı numarası verilmiş ve bitkilerin bilimsel teşhisleri yapılmıştır. Türkiye Florası vb. eserler bitki teşhisi için yararlanılmıştır.¹⁶⁻¹⁸ İncelenen bitkilerin örnekleri HARRAN kodlu herbaryumda muhafaza edilmektedir.

Çalışma kapsamında ziyaret edilen işletmeler

Araştırma kapsamında Mersin’in Mezitli, Akdeniz, Çamlıyayla, Erdemli ve Tarsus ilçelerindeki 18 aktar aktar ile 23 eczane ziyaret edilmiştir.

Ziyaret edilen Aktar ve baharatçıların bağlı olduğu ilçeler

Akdeniz 7, Yenişehir 3, Mezitli 3, Çamlıyayla 2, Erdemli 2 ve Tarsus 1’dir.

Ziyaret edilen Eczaneler: Mezitli 6, Yenişehir 5, Tarsus 5, Erdemli 4, Çamlıyayla, 2 ve Akdeniz 1’dir.

Kaynak kişilerin Demografik özellikleri

Araştırma kapsamında 18 aktar aktar ile 23 eczacı ile görüşmeler yapılmıştır. Kaynak kişilerin yaş ve eğitim bilgileri aşağıda (**Tablo 2**) yer almaktadır.

Tablo 2. Kaynak kişilerin demografik özellikleri

		f	%
Cinsiyet	Kadın	15	36.8
	Erkek	26	63.4
Yaş aralığı	28-45 yaş	29	70.7
	47-55 yaş	8	19.5
	56 yaş üstü	4	9.7
Eğitim	Ortaokul	2	4.8
	Lise	7	28.7
	Ön lisans	2	4.8
	Üniversite	30	73.1
Katılımcıların meslekleri	Eczacı	23	56.09
	Aktar	18	43.90

Bulgular

Bu çalışmada verilen bilgiler, araştırma alanındaki aktar ve eczanelerden temin edilmiştir. Aktar ve eczanelerde satışı yapılan bitkilerin bilimsel isimleri alfabetik olarak verilmiştir (**Tablo 3**).

Tablo 3. Mersin’deki bazı aktar ve eczanelerde fitoterapi amaçlı satılan bitkiler ve kullanım amaçları

Bitkinin bilimsel adı ve Bitkinin yerel ismi	Bitkinin yerel ismi	Bitkinin kullanılan kısmı	Tedavi alanı	Bitki No
<i>Abelmoschus esculentus</i> (L.) Moench /Malvaceae	Bamya	Meyveler	Mide, bağırsak ve göğüs yumuşatıcı olarak kullanılmaktadır	FY10
<i>Abies cilicica</i> (Antoine & Kotschy) Carrière subsp. <i>cilicica</i> /Pinaceae	Mezda sakızı, Gamalak sakızı, Köknar Sakızı	Reçine	Saç dökülmesi, nefes darlığı ve balgam sökücü olarak kullanılmaktadır.	FY20
<i>Achillea oligocephala</i> DC. /Asteraceae	Civanperçemi	Toprak üstü,	Sivilce ve sancılara karşı iyileştirici, iltihap kurutucu, basuru iyileştirici, enerji verici ve kadınsal hastalıklarda kullanılmaktadır. Çay gibi kaynatılır ve içilir.	FY21
<i>Acorus calamus</i> L. / Acoraceae	Eğir kökü	Rizomlar	İdrar yolları rahatsızlıkları ve bağışıklık sistemini güçlendirici amaçlar için kullanılmakta olup, soğuk suda demlenmesi önerilmektedir.	FY17
<i>Aesculus hippocastanum</i> L./ Sapindaceae	Atkestanesi	Meyve	Ateş düşürücü, kan durdurucu ve basuru önleyici etkisi bulunur. Kapsül ve krem formunda satışı yapılmaktadır.	FY56
<i>Alchemilla vulgaris</i> L. /Asteraceae	Aslanpençesi	Toprak üstü	Bayanlarda adet düzensizliği ve bedeni güçlendirici etkisi nedeniyle kullanılmaktadır. Çay gibi kaynatılarak içilmektedir.	FY108
<i>Alkanna tinctoria</i> (L.) Tausch subsp. <i>tinctoria</i> /Boraginaceae	Havaciva otu,	Kökler	Mide ve kabızlık hastalıklarını tedavi edici özelliği bulunduğu ifade edilmektedir. Çay gibi kaynatılıp içilmektedir.	FY29
<i>Allium sativum</i> L. / Amaryllidaceae	Sarmısak	Meyve	Tansiyon ve kolesterol düşürücü, ayrıca saç dökülmeyi önleyici	FY85
<i>Alpinia officinarum</i> Hance / Zingiberaceae	Havlican	Rizom	Grip ve nezlenin iyileştirilmesi, mide ve bağırsaklardaki gazların giderilmesi, balgamı söktürücü ve romatizmaya karşı kullanılmaktadır. Çay gibi kaynatılarak içilmektedir	FY125

<i>Althaea officinalis</i> L./Malvaceae	Hatmi çiçeği	Çiçek, Yaprak	Akciğer rahatsızlıkları, grip ve bronşitin iyileşmesinde tercih edilir. Çiçekleri çay gibi yapıp tüketilir. Yaprak kısımları ise kaşınan yerlerin iyileşmesinde ılık bir şekilde cilt üzerine sürülmektedir.	FY86
<i>Aloe vera</i> (L.) Burm.f. / Xanthorrhoeaceae	Sarısabır	Yapraklar	Cilt ve derideki yaralarda, vücuttaki iltihabı ve ödemi geçirmede kullanılmaktadır	FY89
<i>Ammi visnaga</i> (L.) Lam./Apiaceae	Diş otu, kürdan	Çiçek sapları	Kurutulmuş çiçek sapları kürdan gibi yapılarak satılmaktadır. Diş ağrılarının tedavisi ve böbrek taşlarını düşürmek için çay gibi kaynatılıp içilmesi önerilmektedir.	FY003
<i>Amygdalus communis</i> L./Rosaceae	Badem	Meyve	Şeker hastalığında kullanılır.	FY109
<i>Anethum graveolens</i> L. /Apiaceae	Dereotu	Yaprak Kuru tozu	Bağışıklık sistemi, ağız kokusu ve mide rahatsızlıklarında kullanılmaktadır.	FY111
<i>Arachis hypogaea</i> L./Fabaceae	Yer fıstığı	Bitkinin yağı	Bağışıklık sistemi, vücut direnci ve kolesterol rahatsızlıklarında kullanılır. Çocuklarda gelişim için de tercih edilmektedir.	FY45
<i>Argania spinosa</i> (L.) Skeels / Sapotaceae	Argan ağacı	Uçucu yağ	Cilt parlaklığı ve saç dökülmesi için kullanılır.	FY118
<i>Artemisia dracunculus</i> L./ Asteraceae	Tarhun	Yaprak	Uykusuzluk ve yaraları tedavi amaçlı kullanılır	FY130
<i>Bongardia chrysogonum</i> (L.) Spach / Berberidaceae	Çatlak otu	Yumru	İdrar yolu, basur ve şeker hastalıklarında kullanılması önerilir.	FY28
<i>Calendula officinalis</i> L. /Asteraceae	Aynı sefa	Toprak üstü	Cilt üzerindeki kırışıklıkları ve sivilceleri önlemede kullanılır. Ayrıca, Mide ve bağırsak sorunlarını gidermede kullanılır.	FY131
<i>Calluna vulgaris</i> (L.) Hull/ Ericaceae	Funda	Yaprak, Çiçek	Ödem ve böbrek taşı gibi rahatsızlıkları giderme amaçlı kullanılır. Kaynatılıp içilmesi önerilir.	FY42
<i>Camellia sinensis</i> (L.) Kuntze / Theaceae	Yeşil çay	Yaprak	Zayıflatmada, kan şekeri düzenlenmesi, kolesterol dengelenmesi, tansiyon düşürülmesi ve damar tıkanıklığının önlenmesinde kullanılır.	FY119
<i>Cananga odorata</i> (Lam.) Hook. f.& Thomson / Annonaceae	Ylangylang, Ylang ağacı, Parfüm ağacı	Bitkisel yağı	Saçların uzaması ve arıca sakinleştirici amaçla kullanılır.	FY16
<i>Capparis sicula</i> Veill. subsp. <i>sicula</i> / Capparaceae	Deli karpuzu, Kapari	Tomurcuk meyve	Romatizma ağrılarını giderici ve kanser hastalığını iyileştirici amaçlar için kullanılır.	FY38
<i>Capsella bursa-pastoris</i> (L.) Medik./Brassicaceae	Çobançantası, kuş otu, kuşkuş otu	Toprak üstü	Kadınlarda regl düzenleyici, tansiyon dengeleyici ve damar şişkinlikleri rahatsızlıklarında kullanılır. Ayrıca, altını ıslatan çocuklarda da tedavi amaçlı tercih edilir. Çay formunda kaynatılıp içilmesi önerilir.	FY31
<i>Capsicum annuum</i> L. / Solanaeae	Yeşil biber	Meyve, Tohum	Mide ve bağırsak hastalıklarında, antifungal rahatsızlıklarında ve bağışıklık sistemini güçlendirmede kullanılır.	FY132
<i>Carthamus tinctorius</i> L./Asteraceae	Aspir, Haspir	Çiçek kısımları, pistil	Adet rahatsızlıkları ve kabız sorunlarında kullanılır. Ayrıca, yemeklerde tatlandırıcı olarak kullanılır.	FY22
<i>Cassia angustifolia</i> L. /Fabaceae	Açlık otu	Meyve	Vücuttaki zararlı maddelerin atılması, kabızlık ve ödem tedavisinde kullanılır. Bitkisel çay olarak önerilmektedir.	FY133
<i>Celtis australis</i> L. subsp. <i>australis</i> / Cannabaceae	Dağdağan	Meyve	Şeker hastalığı için kullanılmaktadır. Taze meyveleri yenilmektedir.	FY37
<i>Cerasus avium</i> (L.) Moench /Rosaceae	Kiraz sapı		Kilo verme, kolesterolün düşürülmesinde ve sakinleştirici amaçlarla kullanılmaktadır.	FY134
<i>Cerasus mahaleb</i> (L.) Miller var. <i>mahaleb</i> /Rosaceae	Mahlep	Meyve	Şekeri düşürmede kullanılmaktadır. Çay gibi kaynatılarak içilmektedir.	FY112
<i>Ceratonia siliqua</i> L./Fabaceae	Keçiboynuzu harnup	Meyve	Nefes darlığı, kansızlık, akciğer hastalıkları, siğil, yara ve kabızlık gibi hastalıklarda önerilir. Hap	FY47

			veya pekmez şeklinde satılır.	
<i>Cichorium glandulosum</i> Boiss. & Huet/Asteraceae	Hindiba	Toprak üstü	Egzama, kansızlık ve sivilcelere karşı kullanılır	FY135
<i>Cinnamomum zeylanicum</i> Blume/ Lauraceae	Tarçın	Kabukları	Zayıflatıcı etkisi bulunmakta olup toz şeklinde satışı yapılmaktadır. Günlük yarım ölçek kullanımı önerilir.	FY78
<i>Cocos nucifera</i> L./Arecaceae	Hindistan cevizi	Bitkisel yağı	Saç ve cilt bakımı için kullanılır	FY25
<i>Coriandrum sativum</i> L./Apiaceae	Kişniş	Tohum, Meyve	Mide salgısı ve kan dolaşımını düzenleyici amaçlı satılır.	FY006
<i>Corylus avellana</i> L. var. <i>avellana</i> / Betulaceae	Fındık	Meyve	Hafızayı güçlendirici ve enerji verici amaçlarla kullanılır.	FY54
<i>Crataegus monogyna</i> Jacq. subsp. <i>monogyna</i> /Rosaceae	Yemişen, Alıç	Çiçekler, meyve, yaprak	İdrar yolu, spazm ve tansiyon gibi rahatsızlıkların iyileştirici etkisi bulunduğu belirtilmektedir. Çay formunda tüketilmesi önerilir.	FY114
<i>Crocus sativus</i> L./Iridaceae	Safran	stiluslar	Kuvvet verici, koku ve renk verici, ayrıca depresyon tedavisinde kullanılmaktadır.	FY59
<i>Cumium cyminum</i> L. /Apiaceae	Kimyon	Tohum, meyve	Kolesterolü düşürücü, sindirim sistemini rahatlatıcı ve bronşit tedavisi için satılmaktadır.	FY008
<i>Curcuma longa</i> L. /Zingiberaceae	Zerdeçal	Kök	İltihap giderici, sinirleri uyarıcı, mide rahatsızlıkları ve idrar söktürücü amaçlar için tercih edilir. Ayrıca karaciğer hastalıklarında kullanılır. Köklerinden yapılan tozu günde bir çay kaşığı kullanılmalıdır.	FY126
<i>Cynara scolymus</i> L./ Asteraceae	Enginar	Meyve Yapraklar	Sindirim, kolesterol ve tansiyon tedavisinde kullanılır	FY136
<i>Cyperus rotundus</i> L. /Cyperaceae	Topalak Toparlak	Yumrular	Kabızlık ve kalın bağırsak iltihapları için kullanılır.	FY137
<i>Ecballium elaterium</i> (L.) A.Rich./ Cucurbitaceae	Eşek hıyarı, Acı düvelek	Meyve	Sarılık ve sinozit için kullanılmaktadır. Tahriş edici özelliği olduğundan dikkatli kullanılması önerilmektedir.	FY34
<i>Echinacea pallida</i> (Nutt.) Nutt./ Asteraceae	Ekinezya	Yapraklar	Bağışıklık ve vücut direncini arttırmak için kullanılır	FY138
<i>Elaeagnus angustifolia</i> L./ Elaeagnaceae	iğde	Meyve	Zihin açıcı ve ateş düşürücü amaçlar için kullanılır.	FY139
<i>Elettaria cardamomun</i> Roxb./ Zingiberaceae	Kakule	Meyve	Böbrek, mide ve solunum rahatsızlıklarında tercih edilmektedir. Depresyona karşı sakinleştirici özelliği bulunmaktadır.	FY128
<i>Epilobium parviflorum</i> Schreb./Onagraceae	Yakı otu	Toprak üstü	İshali kesici, şişkinlik ve iltihapları önleyici, prostat önleyici ve vücuttan zararlı madde atılımı	FY140
<i>Equisetum arvense</i> L./ Equisetaceae	Atkuyruğu, kırkkilitotu	Toprak üstü	İdrar rahatsızlıkları, öksürük, yara gibi rahatsızlıkları giderici ve kan temizleyici faydaları olduğu söylenmektedir. Çay formunda tüketilmesi önerilir.	FY40
<i>Eryngium campestre</i> L./Apiaceae	Boğa diken	Toprak üstü	Balgam ve öksürük tedavisi, ayrıca böbrek taşlarını düşürmek için kullanılmaktadır.	FY009
<i>Eucalyptus camaldulensis</i> Dehnh. /Myrtaceae	Okaliptus	Yaprak	Soğuk algınlığı, boğaz ağrısı, öksürük ve balgam kesme, mantar ve cilt sorunları, kas ve eklem ağrıları ile ülsera karşı kullanılmaktadır.	FY141
<i>Euryops pectinatus</i> L. /Asteraceae	Sarı Papatya	Toprak üstü	Mide ve bağırsak kasılmaları, gaz ve sindirim sorunları ile gribal enfeksiyonlara karşı kullanılır	FY142
<i>Ferula orientalis</i> L. /Apiaceae	Çakşır	Kök kabuğu	Cinsel gücü arttırıcı, kısırlığı önleyici ve iltihap gibi rahatsızlıkları giderici amaçlı satılmaktadır. Kökleri çay gibi kaynatılıp içilmektedir.	FY11
<i>Foeniculum vulgare</i> Mill./Apiaceae	Rezene	Meyve, Uçucu yağ	Annelerde sütü arttırmak, bebeklerde bağırsak ve mide rahatlatıcı amaçlı satılmaktadır. Çay formunda tüketilmesi önerilir.	FY13
<i>Frangula alnus</i> Mill./ Rhamnaceae	Barut ağacı, acı çehre	Kuru meyve	Zayıflama, ödemin uzaklaştırılması ve kolesterolün düzenlenmesinde kullanılır. Günlük 2 adet tüketimi önerilir.	FY107 a

<i>Galium aparine</i> L. /Rubiaceae	Yoğurt otu	Toprak üstü	Cilt ve yara tedavisi, ödem atıcı, ağrı kesici, ağız ve guatr hastalıklarında kullanılmaktadır.	FY143
<i>Ginkgo biloba</i> L. / Ginkgoaceae	Mabet ağacı	Yapraklar	Afrodizyak ve hafızayı kuvvetlendirmek amaçlı kullanılır.	FY144
<i>Glycyrrhiza glabra</i> L. var. <i>glabra</i> /Fabaceae	Meyan, meyan kökü, Biyan	Kökler	Balgam sökme, Ülser, göğüs yumuşatma, gastrit ve spazm gibi tedavilerde kullanılmaktadır. Genellikle ramazan aylarının iftar yemeklerinde tüketilmesi önerilmektedir. Kökleri soğuk suda demlenerek tüketilmektedir.	FY48
<i>Gypsophila arrostii</i> Guss/ Caryophyllaceae	Çöven otu Helvacı kökü	Kökler	İdrar ve balgam söktürücü, kabızlık önleyici ile cilt bakımlarında kullanılmaktadır.	FY005
<i>Gundelia tournefortii</i> L./ Asteraceae	Kenger, kereng	Kökler	Kenger sakızı diş etlerini kuvvetlendirmek için kullanılır	FY003
<i>Hedera helix</i> L. / Araliaceae	Duvar sarmaşığı	Şurup	Öksürük tedavisinde kullanılmaktadır.	FY007
<i>Helichrysum orientale</i> (L.) Gaertn./Asteraceae	Altın Otu, Ölmez Çiçek	Toprak üstü	Prostat ve idrar rahatsızlıkları tedavisi için satışı yapılmaktadır. Çay formunda içilmesi tavsiye edilmektedir.	FY23
<i>Hibiscus sabdariffa</i> L./Malvaceae	Hibiskus,	Yaprak	Bağışıklık sistemini güçlendirmek, kış mevsiminde nezle, grip gibi rahatsızlıklar ve kan şekeri düzenlemeye karşı korunmaya yardımcı olmaktadır.	FY88
<i>Humulus lupulus</i> L./ Cannabaceae	Şerbetçi otu	Toprak üstü	Sakinleştirici amaçlar için kullanılır	FY12
<i>Hypericum perforatum</i> L./Hypericaceae	Sarı kantaron	Toprak üstü	Ruhsal ve psikolojik rahatsızlıklar, ayrıca şeker hastalığı tedavisinde önerilmektedir.	FY57
<i>Ilex paraguariensis</i> A.St. -Hill. / Aquifoliaceae	Paraguay çayı, Mate	Yapraklar	Zayıflama, ve enerji amaçlı satılmaktadır. Yaprakları çay formunda demlenerek tüketimi önerilmektedir.	FY27
<i>Inula helenium</i> L. /Asteraceae	Andız otu	Toprak üstü	Balgam söktürücü, mide güçlendirici, soğuk ve gribal hastalıklara karşı kullanılmaktadır.	FY18
<i>Juglans regia</i> L./ Juglandaceae	Ceviz	Meyve, Meyve kabukları, Yapraklar	Meyveler kan şekeri düşürücü amaçlı ve kuvvet arttırıcı; Meyve kabukları saç dökülmesi ve deri hastalıklarında; yapraklarından temin edilen yağ ise saç ve cilt rahatsızlıklarının tedavisinde kullanılmaktadır.	FY60
<i>Juniperus communis</i> L. var. <i>communis</i> / Cupressaceae	Ardıç	Meyve, Tohum	İdrar atıcı, mide güçlendirici, balgam sökücü, egzama ve sedef rahatsızlıklarının tedavisinde kullanılmaktadır.	FY36
<i>Laurus nobilis</i> L./Lauraceae	Defne	Yaprak, Meyve	Çay formunda tüketimi ile kabızlık ve gaz giderme rahatsızlıklarının iyileştirilmesinde kullanılmaktadır. Meyvelerinin, idrar sökücü, cilt iyileştirici ve romatizma rahatsızlığını giderici amaçlı tüketimi önerilmektedir.	FY79
<i>Lavandula angustifolia</i> Mill. / Lamiaceae	Lavanta	Çiçekli gövde	Sedef nedeniyle oluşan lekelerle karşı bitkiden elden edilen yağı kullanılır	FY62
<i>Lavandula stoechas</i> L. / Lamiaceae	Karabaş otu, korku otu, Afat	Toprak üstü	Korku giderici, ağrı kesici, egzama iyileştirici, nefes açıcı, sigarayı bırakma ve depresyonu önleme amaçlı kullanılır. Çay formatında günde iki bardak kullanılması önerilmektedir.	FY64
<i>Lathyrus sativus</i> L. /Fabaceae	Burçak	Tohum	İdrar yolları iltihaplarını gidermek, enerji vermek ve afrodizyak özellikler için kullanılır.	FY26
<i>Linum usitatissimum</i> L. /Linaceae	Keten	Tohumlar	Zayıflama amaçlı aktarlarda tohumu satılır. Çay formunda tüketilir.	FY82
<i>Morus nigra</i> L./Moraceae	Karadut	Meyve, Şurup	Aft gibi ağız içi rahatsızlıklar ve mantar hastalıklarını tedavi etmek için kullanılır. Gargara yapılması önerilir. . Şurup şeklindeki formunun bağışıklık sistemi için iyi geldiği belirtilmektedir.	FY93
<i>Malva sylvestris</i> L. /Malvaceae	Ebegümece	Toprak üstü	Öksürük azaltıcı, damar ve göğüs rahatsızlıkları için önerilir.	FY30
<i>Matricaria chamomilla</i> L. var. <i>chamomilla</i> /Asteraceae	Mayıs papatyası	Toprak üstü	Nezle, grip, bronşit ve nefes hastalıklarında kullanılır. Çay formunda tüketilir.	FY24

<i>Melaleuca alternifolia</i> Maiden & Betche, Cheel/ Myrtaceae	Çay Ağacı Bitkisi	Yapraklar	Cilt rahatsızlıklarındaki lekeler, yaşlanma ve buruşukları gidermede kullanılır.	FY32
<i>Melissa officinalis</i> L. subsp. <i>officinalis</i> / Lamiaceae	Oğul otu, Melisa	Kuru yaprak, uçucu yağ	Uçuk tedavisi, sinir hastalıklarını iyileştirici, strese sakinleştirici ve kalp rahatsızlıkları için kullanılır. Kaynatılıp içilmektedir.	FY65
<i>Mentha piperita</i> L./ Lamiaceae	Nane	Toprak üstü	Ateş düşürme ve midenin rahatsızlıkları için kullanılır. Kış mevsiminde ise daha çok nefes açıcı kaynatılarak içilmektedir.	FY67
<i>Mentha pulegium</i> L. /Lamiaceae	Kaya yarpuzu, tüylü nane	Toprak üstü	Mide hazmettirici ve üst solunum yolu hastalıkları ile adet düzenleyici amaçlı satılmaktadır. Kaynatılıp içilmesi önerilir.	FY68
<i>Momordica charantia</i> L./ Cucurbitaceae	Kudret narı	Meyve	Sindirim sistemi, romatizma ve kalp-damar rahatsızlıkları için kullanılır.	FY35
<i>Moringa oleifera</i> Lam/ Moringaceae	Moringa	Yaprak	Zayıflama amaçlı kullanılmaktadır.	FY39
<i>Mutarda nigra</i> (L.) Bernh./Brassicaceae	Siyah hardal	Tohum	Bağışıklık sistemini güçlendirici, gribal önleyici, kolesterol düşürücü, kalp-damar ve astım gibi rahatsızlıklarında kullanılmaktadır.	FY41
<i>Myrtus communis</i> L./Myrtaceae	Murt	Yaprak	Şeker hastalığı tedavisi ve idrar söktürücü olarak kullanılmaktadır.	FY43
<i>Nigella sativa</i> L. /Ranunculaceae	Çörekotu, kara çörek		Bağışıklık ve kansızlık iyileştirici, anne sütü salgısını arttırıcı amaçlar için satılmaktadır.	FY106
<i>Ocimum basilicum</i> L.	Fesleğen	Yaprak	Kanseri önleme, sindirimi düzenleme ve depresyona karşı kullanılmaktadır.	FY46
<i>Olea europaea</i> L./Oleaceae	Zeytin	Meyve, Yaprak	Bağışıklık sistemini güçlendirme, kalp ve şeker hastalığı tedavisinde kullanılmaktadır.	FY95
<i>Origanum onites</i> L. /Lamiaceae	İzmir kekiği	Toprak üstü	Mide-bağırsak rahatsızlıkları, soğuk algınlığı	FY49
<i>Panax ginseng</i> C.A. Meyer. / Araliaceae	Kore Ginsengi	Kökü Hazır jel Kapsül	Cinsel sorunlar, stres, yorgunluk ve güçsüzlük gibi hastalıklarda kullanılır. Aktar ve eczanelerde kapsül veya macun gibi hazır formu satılır. Çay gibi kaynatılıp içilmektedir.	FY19
<i>Papaver somniferum</i> L./Papaveraceae	Haşhaş	Yaprak, Tohum	Balgam söktürücü ve çocuklarda uyku arttırıcı amaçlar için kullanılır. Kurutulmuş yapraklarından elde edilen merhemler sorunu alana uygulanır.	FY96
<i>Peganum harmala</i> L. / Nitrariaceae	Üzerlik	Tohum	Ağrıları tedavi etmek, cilt kanserleri ve deri iltihaplarını tedavi etmek için kullanılmaktadır.	FY52
<i>Persea americana</i> Mill / Lauraceae	Avakado	Meyveler, Yapraklar	Meyvenin yağlı bölümü parçalanıp limon da eklenir. Açığa çıkan yağ cilt güzelliğinde kullanılır. Çay gibi kaynatılarak içilmektedir	FY81
<i>Pimpinella anisum</i> L. /Apiaceae	Anason	Meyve	Gaz gidermede, iştah ve süt arttırmada kullanılır. Çay formunda tüketilir.	FY15
<i>Pinus brutia</i> Ten. /Pinaceae	Kızılçam	Çam terebentin Bitkisel yağ	Cilt güzelliğinde kullanılmaktadır. Saç dökülmesine karşı kullanılmakta ve saçlar yıkanılmadan önce saç diplerine sürülür.	FY99
<i>Pinus sylvestris</i> / Pinaceae	Sarı çam	Reçine, Çam sakızı, Gövde kabukları	Solunum yolu hastalıkları, astım ve antimikrobiyal etkisi nedeniyle kullanılmaktadır. Çam sakızı özellikle Solunum ve idrar yolları hastalıklarında sıkça kullanılmaktadır.	FY58
<i>Piper nigrum</i> L./Piperaceae	Karabiber	Meyve kabuğu	İştah açıcı ve gaz söktürücü amaçlar için baharat olarak kullanılır.	FY101
<i>Pistacia terebinthus</i> L. subsp. <i>terebinthus</i> /Anacardiaceae	Menengiç, Melengiç, Çitlembik	Meyveler, Yapraklar	Vücuttaki toksinleri atmak için kullanılmaktadır. Meyveleri menengiç kahvesi yapımında kullanılır.	FY61
<i>Pistacia vera</i> L. / Anacardiaceae	Antep fıstığı	Meyve dış kabuğu	Bağırsak ve mide rahatsızlıklarında, ayrıca bronşitte kullanılır	FY63
<i>Pisum sativum</i> L. subsp. <i>sativum</i> var. <i>sativum</i> /Fabaceae	Bezelye	Tohum	Sindirim, kalp ve kan şekerini düzenlemek amaçlı kullanılır.	FY51
<i>Plantago major</i> L. / Plantaginaceae	Sinir otu	Yapraklar	Astım, nefes darlığı, kadın hastalıkları, iltihap ve göz iltihaplarında kullanılır.	FY66
<i>Platanus orientalis</i> L./Platanaceae	Çınar, Doğu çınarı	Yapraklar, Kabuklar	Yanık tedavisi ve Saç bakımı için kullanılır. Bitki kabukları çay formunda kaynatılır ve saç ve	FY102

			yanıklara sürülür.	
<i>Portulaca oleracea</i> L./ Portulacaceae	Semizotu, Parpar	Toprak üstü	Kolesterol düşürülmesinde, kan basıncının dengelenmesinde, şeker hastalığında, böbrekteki taşı düşürmede ve zayıflamada kullanılmaktadır. Çay gibi kaynatılarak içilmektedir.	FY104
<i>Prunus dulcis</i> Mill./Rosaceae	Tatlı badem	Bitkisel yağ	Saçları besleme ve saçın dökülmesini önleme ve cildi güzelleştirmede kullanılmaktadır. Aktarlarda genellikle bitkisel yağı satılmaktadır.	FY115
<i>Prunus armeniaca</i> L./Rosaceae	Kayısı	Meyve, Tohum	Bağırsak rahatsızlıkları ve bağırsak solucanlarını düşürmede, tansiyon düzenleme, kalp ritimlerini düzenleme kan yapıcı özellikleri nedeniyle kullanılmaktadır.	FY70
<i>Punica granatum</i> L. / Lythraceae	Nar	Bitkisel yağı, Meyvesi, Kurutulmuş meyve kabukları	Cildi güzelleştirme, yaşlanma ve kırışıklıkları önleme, ishali kesmede kullanılır.	FY83
<i>Quercus infectoria</i> G. Olivier/Fagaceae	Mazı meşesi	Meyve, Mazı	İshal ve basur hastalıklarında kullanılır	FY55
<i>Rhus coriaria</i> L. / Anacardiaceae	Sumak	Meyve, Yaprak	Mide rahatsızlıkları ve antiseptik amaçlı satılmaktadır. Sabah ve akşam bir çay kaşığı kadar yoğurtla tüketilmesi önerilmektedir.	FY002
<i>Ribes nigrum</i> L. / Grossulariaceae	Üzüm çekirdeği	Tohum	Kalp hastalıkları, diyabet ve kanser hastalıklarında kullanılır	FY75
<i>Rosa canina</i> L./Rosaceae	Kuşburnu, yaban gülü	Meyve	İdrar artırıcı, kuvvet verici, kullanılır ve zayıflamak için yapılan karışımlara katılmaktadır. Çay gibi içilmektedir	FY116
<i>Rosmarinus officinalis</i> L./Lamiaceae	Kuşdili, Biberiye	Yaprak	Adet söktürme, zayıflama, ağrı kesme, bronşit ve romatizma hastalıklarında tercih edilir. Yapraklar sıcak suda kaynatılır, süzülür ve sıcak olarak içilmesi önerilir.	FY69
<i>Salvadora persica</i> L. /Salvadoraceae	Misvak	Gövde dalları	Diş temizliği, ağız kokusunun giderilmesi, sindirimi kolaylaştırması ve bakteri oluşumunu engellemesi nedeniyle kullanılmaktadır.	FY80
<i>Salvia fruticosa</i> Mill./ Lamiaceae	Adaçayı	Toprak üstü	Boğaz rahatlatıcı ve böbrek hastalıklarında çay formunda tüketimi önerilmektedir. Papatya, kekik ve nane gibi bitkilerden oluşan bir terkip hazırlanır. Kaynatılıp içilir.	FY71
<i>Salvia hispanica</i> L./ Lamiaceae	Chia tohumu	Tohum	Zayıflamak amacıyla kullanılmaktadır. Günde 2 çay kaşığı tüketilmelidir.	FY72
<i>Salvia officinalis</i> L./Lamiaceae	Adaçayı	Toprak üstü	İdrar yolları enfeksiyonları, sindirim rahatsızlıkları ve Bağırsaklığı güçlendirici amaçlar için kullanılır.	FY84
<i>Sambucus nigra</i> L. /Adoxaceae	Kara mürver	Çiçekler	Soğuk algınlığında bağışıklığı kuvvetlendirmek için kullanılır.	FY87
<i>Senna alexandrina</i> Mill./Fabaceae	Sinemaki, Açlık otu, Deve gözü	Yaprak	Zayıflama amaçlı ve kabızlık problemini kaldırmak için satılır. Çay gibi kaynatılıp içilmektedir	FY53
<i>Sesamum indicum</i> L. / Pedaliaceae	Susam, küncü	Tohum	Enerji verici, kilo aldırıcı ve ishal kesici amaçlar için önerilir. Kuvvet macunlarında da kullanılır.	FY97
<i>Sinapis arvensis</i> L./Brassicaceae	Hardal, Herdal	Tohum	Kuvvet macunu terkiplerinde kullanılır	FY91
<i>Silybum marianum</i> (L.) Gaertn./Asteraceae	Deve diken	Tohum	Karaciğer ve siroz hastalıklarında kullanılır.	FY94
<i>Sternbergia clusiana</i> (Ker Gawl.) Ker Gawl. ex Spreng/ Amaryllidaceae	Vargetgülü kışnergizi	Soğan	Mide hastalıklarında kullanılır.	FY001
<i>Syzygium aromaticum</i> (L.) Merr. & Per/Myrtaceae	Karanfil	Tomurcuk	İçecek ve yiyeceklere tat ve koku katmak amaçlı kullanılır. Diş ve ağız ağrısını giderici, mide bulantısını azaltıcı ve tansiyonu düşürmek için kullanılmaktadır.	FY33

<i>Tamarindus indica</i> L./Fabaceae	Demirhindi	Meyve	Susuzluğu gidermek, böbreklerde taş oluşumunu engellemek, bağırsakları rahatlatmak ve sıtma hastalıklarında kullanılmaktadır	FY98
<i>Terminalia citrina</i> Roxb. ex. Fleming/ Combretaceae	Sarı halile	Meyve	Vücut direnci ve cinsel gücü arttırmada kullanılır	FY100
<i>Teucrium polium</i> L./ Lamiaceae	Acı yavşan	Tüm bitki	Karın ağrısı ve gaz sancısını gidermede kullanılır.	FY73
<i>Teucrium pruinum</i> Boiss./ Lamiaceae	Korku otu, puslu mahmut	Toprak üstü	Korku hastalıklarında bitkiden elde edilen parçalar suya konulur ve içilir.	FY74
<i>Theobroma cacao</i> L./ Malvaceae	Kakao, Kakao yağı	Bitkisel yağı	Cilt hastalıkları ve güzelleştirilmesinde kullanılır.	FY90
<i>Thymbra capitata</i> (L.) Cav. / Lamiaceae	Acı kekik	Toprak üstü	Kalp-damar hastalıkları ve üst solunum yolu rahatsızlıklarında kullanılır. Baharat olarak da kullanılır. Çay formunda içilir.	FY76
<i>Thymbra spicata</i> L. var. <i>spicata</i> / Lamiaceae	Karabaş kekik, Kara kekik, zahter	Toprak üstü	Kalp-damar hastalıkları ve üst solunum yolu rahatsızlıklarında kullanılır. Baharat olarak da kullanılır. Çay formunda içilir.	FY105
<i>Thymus fallax</i> Fisch. & C.A.Mey / Lamiaceae	Kekik	Toprak üstü	Hazımsızlık gidermede, balgam sökülmesinde ve öksürük kesmede kullanılmaktadır.	FY77
<i>Tilia platyphyllos</i> Scop. subsp. <i>platyphyllos</i> / Malvaceae	İhlamur	Yapraklar, Çiçekler, Uçucu yağlar	Ateş düşürücü, stresi azaltıcı, migren ağrılarını hafifletici ve gribal enfeksiyonlara karşı kullanılmaktadır. Aktarlarda bitkisel yağları ve drogları da satılmaktadır. Çay gibi kaynatılarak içilmektedir.	FY92
<i>Tribulus terrestris</i> L./ Zygophyllaceae	Çoban çökerten		Cinsel gücü arttırmada, emziren annelerde süt artırıcı, idrar söktürmede kullanılır.	FY110
<i>Trigonella foenum-graecum</i> L./Fabaceae	Çemen otu, boyotu	Tohum	Enerji ve kuvvet verici, şeker hastalığına karşı iyileştirici amaçlar için kullanılır. Sabah kullanılması önerilir.	FY50
<i>Tussilago farfara</i> L. /Asteraceae	Öksürük otu	Şurup, Yapraklar	Üst solunum yolu rahatsızlıklarında kullanılır.	FY113
<i>Urtica dioica</i> L. /Urticaceae	Isırgan otu	Tohumlar, Kuru yapraklar	Ağrı kesilmesinde, kan temizlemede, idrarın artırılmasında, cinsel gücü arttırmada ve tansiyon düzenlenmesinde tercih edilmektedir. Yaprakları çay gibi demlenip içilmektedir. Tohumları kanser sürecinde tercih edilmektedir.	FY121
<i>Vaccinium myrtillus</i> L./ Ericaceae	Yaban Mersini, çoban üzümü	Meyveler	Beyin, idrar ve kan rahatsızlıklarını giderici ve görme kaybını önleyici amacıyla satılır. Çay formunda içilir.	FY44
<i>Valeriana officinalis</i> L. /Caprifoliaceae	Kedi otu	Kökler	Sinirsel rahatsızlıklara karşı yatıştırıcı amaçla kullanılır.	FY117
<i>Viburnum opulus</i> L. / Adoxaceae	Gilaburu	Meyve, ağaç kabuğu	Böbrek hastalıkları, epilepsi, kabakulak	FY145
<i>Vicia ervilia</i> /Fabaceae	Burçak, yonca	Tohum	Hayvan yemi olarak kullanılır.	FY120
<i>Vicia faba</i> L./ Fabaceae	Bakla, Yahudi baklası	Meyve	Böbrek iltihabı ve şeker hastalığında kullanılmaktadır.	FY122
<i>Viscum album</i> L. subsp <i>album</i> /Santalaceae	Ökse otu, çekem	Meyve	Tansiyon düşürme ve kalbi güçlendirmede kullanılmaktadır	FY123
<i>Vitis vinifera</i> L./Vitaceae	Kuru üzüm	Tohum, Meyve	Vücutta biriken zararlı maddelerin dışarı atılmasında ve hamilelerin mide bulantısını önlemektedir. Günde bir çay kaşığı kullanılmalıdır.	FY124
<i>Vitex agnus-castus</i> L./Lamiaceae	Hayıt	Meyve	Baş ağrıları, mide ağrıları ve bulantısı ile kadınların adet düzensizliğinde kullanılır.	FY127
<i>Zea mays</i> L. /Poaceae	Mısır	Püskül	İdrar rahatsızlıklarında kullanılır. Çay gibi kaynatılarak içilmektedir	FY103
<i>Zingiber officinale</i> L./ Zingiberaceae	Zencefil	Aromatik yağlar, toprakaltı gövdesi	Öksürük ve iltihap rahatsızlıklarında tercih edilmektedir. Çay formunda kaynatılarak içilir.	FY129
<i>Ziziphus jujuba</i> Mill./ Rhamnaceae	Hünnap	Yaprak, meyve,	İdrar ve balgam söktürme ve kolesterol düşürmede kullanılır.	FY14

sabit yağ,
kuru meyve,
tentür

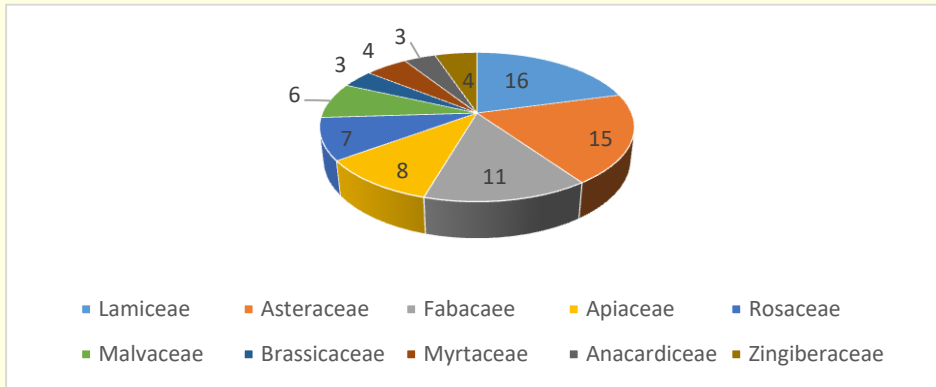
Bulgularımızın diğer araştırmalarla karşılaştırılması aşağıda verilmiştir (**Tablo 4**).

Tablo 4. Araştırmamızın diğer çalışmalarla karşılaştırılması

Karşılaştırılan parametreler	Çalışmamız	Güzeloluk Köyü ve Çevresinin (Erdemli/Mersin) Etnobotanik Özellikleri ¹⁹	Aydınlar Köyü ve Çevresinin (Erdemli Mersin) Etnobotanik Özellikleri ⁸	Göksu Deltası’nın (Silifke, İçel) Florası ²⁰
Familya sayısı	58	39	40	74
Takson sayısı	145	92	93	382
Tekip sayısı	54	-	-	1000
Kaynak kişi sayısı	41	-	-	-

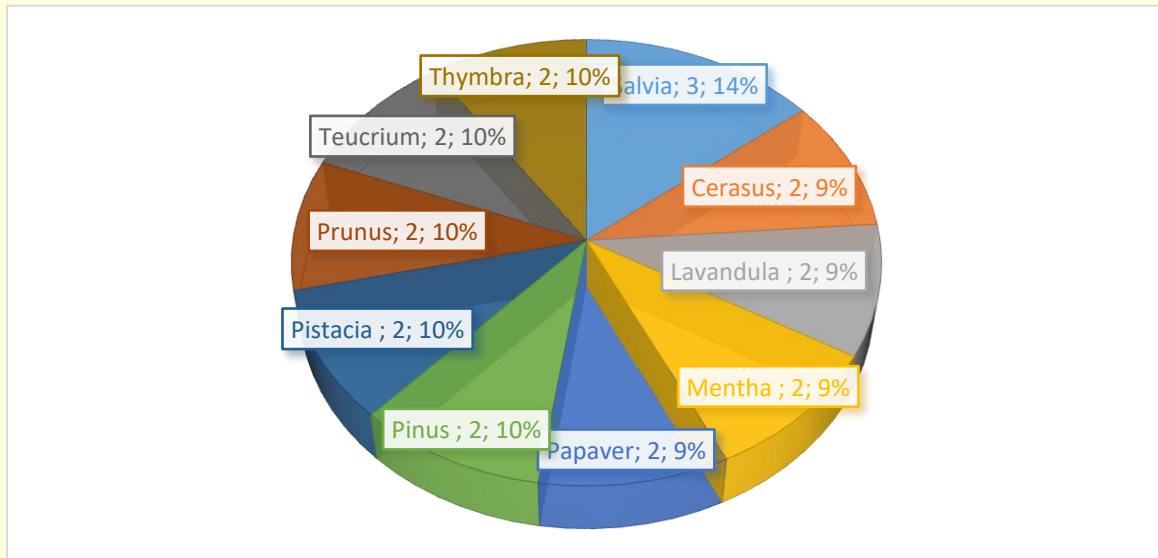
Tablo 4’e bakıldığında, Mersin ve çevresinde yapılan etnobotanik çalışmaların sonuçları ile karşılaştırıldığında, Güzeloluk köyü çevresinde yapılan araştırmaya¹⁹ yakın benzerlik gösterdiği ve yaklaşık 92 taksonun halk geleneğinde kullanıldığı tespit edilmiştir.

Yaptığımız araştırmada en çok taksonu bulunan büyük familyalar; Lamiaceae (16), Asteraceae (15), Fabaceae (11), Apiaceae (8), Rosaceae (7), Malvaceae (6), Brassicaceae (4), Myrtaceae (3), Anacardiaceae (3)’dir (**Şekil 2**).

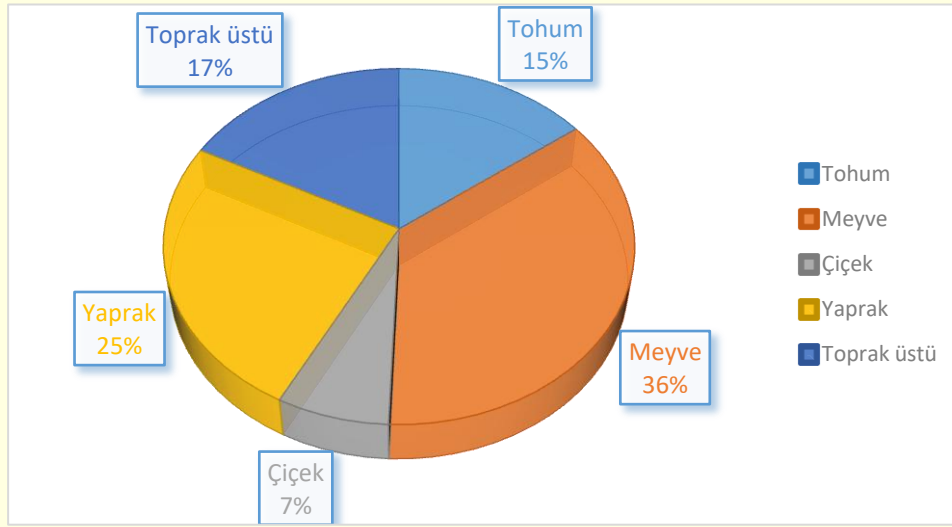
Şekil 2. Takson sayısı en fazla olan familyalar

Takson sayısı en fazla olan cinsler; *Eryngium* (2), *Salvia* (3), *Mentha* (2) ve *Hibiscus* (2)’dir (**Şekil 3**).

Şekil 3. Takson sayısı en fazla olan cinsler

Bu çalışma sonucunda bitkilerin farklı kısımlarının kullanıldığı tespit edilmiştir. Meyve (56, %36), Yaprak (39, %25), Toprak üstü (27, %17), Tohum (23, %15) ve Çiçek (11, %7)’dir. Bitkilerin en çok tercih edildiği kısımları aşağıdaki görselde yer almaktadır (**Şekil 4**).

Şekil 4. Bitkilerin en çok kullanılan kısımları

Araştırma sahasında en çok tercih edilen bitkiler arasında; *Althaea officinalis*, *Camellia sinensis*, *Cassia angustifolia*, *Ceratonia siliqua*, *Thymbra capitata*, *Foeniculum vulgare*, *Hypericum perforatum*, *Lavandula stoechas* ve *Laurus nobilis* yer almaktadır.

Mersin’deki eczanelerde satışı olan bitkisel içerikli ürünlerin içinde yer alan bitkiler arasında *Aloe barbadensis*, *Ginkgo biloba*, *Hedera helix*, *Melissa officinalis*, *Nigella sativa*, *Panax ginseng* ve *Pimpinella anisum*’dur.

Aktarlarda satışı yapılan bitkilerin zaman zaman denetimlere tabii tutulması önerilmektedir.

Tartışma

Tablo 3’teki bilgiler bilimsel amaçlı olup, bu konuda uzman kişilere danışılmadan kullanılması önerilmemektedir.

Mersin ilçelerinde yapılan aktar ve eczane ziyaretleri sonucunda ortalama 145 taksonun kullanıldığı tespit edilmiştir. Bu çalışmada, satılan bitkiler üzerinde etnobotaniksel bir araştırma yapılmış olup, yörede kullanılan tıbbi bitkilerin bilimsel isimleri ve folklorik kullanımları belirlenmiştir.

Bitki kullanımları alt başlıklara ayrılarak, hastalık türlerine göre kategorize edilmiştir (**Tablo 5**).

Tablo 5. Hastalık kategorisine göre kullanılan bitkiler

Hastalık Kategorisi	Hastalık Adı	Tedavide Kullanılan Bitkiler	Kullanılan Bitki sayısı
Sindirim Sistemi ve Bağırsak Sorunları	Bağırsak iltihabı	<i>Cyperus rotundus</i>	1
	İshal kesici	<i>Epilobium parviflorum</i> , <i>Punica granatum</i> , <i>Quercus infectoria</i> , <i>Sesamum indicum</i>	4
	Kabızlık önleyici	<i>Alkanna tinctoria</i> subsp. <i>tinctoria</i> , <i>Carthamus tinctorius</i> , <i>Cassia angustifolia</i> , <i>Ceratonia siliqua</i> , <i>Cyperus rotundus</i> , <i>Gypsophila arrostii</i> , <i>Laurus nobilis</i> , <i>Senna alexandrina</i> ,	8
	Mide ve bağırsak, gastrit ve	<i>Abelmoschus esculentus</i> , <i>Alkanna tinctoria</i> subsp. <i>tinctoria</i> , <i>Alpinia officinarum</i> , <i>Anethum graveolens</i> , <i>Anethum graveolens</i> , <i>Calendula officinalis</i> , <i>Capsicum annuum</i> ,	31

	spazm	<i>Coriandrum sativum</i> , <i>Curcuma longa</i> , <i>Elettaria cardamomum</i> , <i>Eucalyptus camaldulensis</i> , <i>Euryops pectinatus</i> , <i>Foeniculum vulgare</i> , <i>Glycyrrhiza glabra</i> var. <i>glabra</i> , <i>Inula helenium</i> , <i>Juniperus communis</i> var. <i>communis</i> , <i>Mentha piperita</i> , <i>Mentha pulegium</i> , <i>Origanum onites</i> , <i>Pimpinella anisum</i> , <i>Piper nigrum</i> , <i>Pistacia vera</i> , <i>Prunus armeniaca</i> , <i>Rhus coriaria</i> , <i>Sternbergia clusiana</i> , <i>Syzygium aromaticum</i> , <i>Tamarindus indica</i> , <i>Terminalia citrina</i> , <i>Thymus fallax</i> , <i>Vitis vinifera</i> , <i>Vitex agnus-castus</i>	
	Sindirim rahatlatıcı	<i>Cuminum cyminum</i> , <i>Cynara scolymus</i> , <i>Euryops pectinatus</i> , <i>Momordica charantia</i> , <i>Ocimum basilicum</i> , <i>Pisum sativum</i> ssp. <i>sativum</i> , <i>Prunus armeniaca</i> , <i>Salvadora persica</i> , <i>Salvia officinalis</i>	9
	Ülser	<i>Glycyrrhiza glabra</i> var. <i>glabra</i>	1
	Basur	<i>Achillea oligocephala</i> , <i>Aesculus hippocastanum</i> , <i>Bongardia chrysogonum</i> , <i>Quercus infectoria</i>	4
Solunum Sistemi Hastalıkları	Akciğer rahatsızlıkları	<i>Althaea officinalis</i> , <i>Ceratonia siliqua</i>	2
	Göğüs yumuşatma	<i>Abelmoschus esculentus</i> , <i>Glycyrrhiza glabra</i> var. <i>glabra</i> , <i>Malva sylvestris</i>	3
	Nefes darlığı ve öksürük	<i>Abies cilicica</i> subsp. <i>cilicica</i> , <i>Ceratonia siliqua</i> , <i>Hedera helix</i> , <i>Lavandula stoechas</i> , <i>Matricaria chamomilla</i> var. <i>chamomilla</i> , <i>Mentha piperita</i> , <i>Plantago major</i> , <i>Salvia fruticosa</i> , <i>Thymus fallax</i> , <i>Zingiber officinale</i>	10
	Sinüzit	<i>Ecballium elaterium</i>	1
	Üst solunum yolları	<i>Alpinia officinarum</i> , <i>Althaea officinalis</i> , <i>Eucalyptus camaldulensis</i> , <i>Euryops pectinatus</i> , <i>Hibiscus sabdariffa</i> , <i>Inula helenium</i> , <i>Malva sylvestris</i> , <i>Matricaria chamomilla</i> var. <i>chamomilla</i> , <i>Mutarda nigra</i> , <i>Origanum onites</i> , <i>Pinus sylvestris</i> , <i>Plantago major</i> , <i>Rosmarinus officinalis</i> , <i>Salvia fruticosa</i> , <i>Sambucus nigra</i> , <i>Thymbra spicata</i> var. <i>spicata</i> , <i>Tilia platyphyllos</i> ssp. <i>platyphyllos</i> , <i>Tussilago farfara</i>	18
	Balgam söktürme	<i>Abies cilicica</i> subsp. <i>cilicica</i> , <i>Alpinia officinarum</i> , <i>Eryngium campestre</i> , <i>Glycyrrhiza glabra</i> var. <i>glabra</i> , <i>Gypsophila arrostii</i> , <i>Inula helenium</i> , <i>Juniperus communis</i> var. <i>communis</i> , <i>Papaver somniferum</i> , <i>Ziziphus jujuba</i>	9
	Cilt hastalıkları	<i>Aloe vera</i> , <i>Argania spinosa</i> , <i>Calendula officinalis</i> , <i>Cocos nucifera</i> , <i>Eucalyptus camaldulensis</i> , <i>Galium aparine</i> , <i>Gypsophila arrostii</i> , <i>Juglans regia</i> , <i>Laurus nobilis</i> , <i>Melaleuca alternifolia</i> , <i>Peganum harmala</i> , <i>Persea americana</i> , <i>Pinus brutia</i> , <i>Platanus orientalis</i> , <i>Prunus dulcis</i> , <i>Punica granatum</i> , <i>Theobroma cacao</i>	17
Cilt ve Saç Sağlığı	Egzama ve sedef	<i>Cichorium glandulosum</i> , <i>Juniperus communis</i> var. <i>communis</i> , <i>Lavandula angustifolia</i> , <i>Lavandula stoechas</i>	4
	Mantar hastalıkları	<i>Capsicum annuum</i> , <i>Eucalyptus camaldulensis</i> , <i>Morus nigra</i>	3
	Saç dökülme	<i>Abies cilicica</i> subsp. <i>cilicica</i> , <i>Allium sativum</i> , <i>Argania spinosa</i> , <i>Cocos nucifera</i> , <i>Juglans regia</i> , <i>Pinus brutia</i> , <i>Prunus dulcis</i>	7
	Saç uzama	<i>Cananga odorata</i> , <i>Platanus orientalis</i> , <i>Prunus dulcis</i>	3
	Sivilce önleyici	<i>Achillea oligocephala</i> , <i>Calendula officinalis</i> , <i>Cichorium glandulosum</i>	3
	Yara tedavisi	<i>Artemisia dracunculus</i> , <i>Ceratonia siliqua</i> , <i>Galium aparine</i>	3
	Enerji ve bağışıklık	<i>Achillea oligocephala</i> , <i>Acorus calamus</i> , <i>Alchemilla vulgaris</i> , <i>Anethum graveolens</i> , <i>Anethum graveolens</i> <i>Arachis hypogaea</i> , <i>Capsicum annuum</i> , <i>Corylus avellana</i> var. <i>avellana</i> , <i>Crocus sativus</i> , <i>Echinacea pallida</i> , <i>Hibiscus sabdariffa</i> , <i>Ilex paraguariensis</i> , <i>Juglans regia</i> , <i>Lathyrus sativus</i> , <i>Mutarda nigra</i> , <i>Nigella sativa</i> , <i>Olea europaea</i> , <i>Pistacia terebinthus</i> subsp. <i>terebinthus</i> , <i>Rosa canina</i> , <i>Salvia officinalis</i> , <i>Sesamum indicum</i> , <i>Tamarindus indica</i> , <i>Terminalia citrina</i> , <i>Trigonella foenum-graecum</i>	24
Bağışıklık ve Metabolizma			

	Vücuttan zararlı madde atılması	<i>Epilobium parviflorum</i>	1
	Ağrı Kesici	<i>Galium aparine, Lavandula stoechas, Peganum harmala, Rosmarinus officinalis, Urtica dioica, Vitex agnus-castus</i>	6
	Ateş düşürücü	<i>Aesculus hippocastanum, Elaeagnus angustifolia, Mentha piperita, Tilia platyphyllos ssp. platyphyllos</i>	4
	Zayıflama	<i>Camellia sinensis, Cerasus avium, Cinnamomum zeylanicum, Frangula alnus, Ilex paraguariensis, Linum usitatissimum, Moringa oleifera, Portulaca oleracea, Rosa canina, Rosmarinus officinalis, Salvia hispanica, Senna alexandrina</i>	12
	Şeker hastalığı	<i>Amygdalus communis, Bongardia chrysogonum, Camellia sinensis, Celtis australis subsp. australis, Cerasus mahaleb var. mahaleb, Hibiscus sabdariffa, Hypericum perforatum, Juglans regia, Myrtus communis, Olea europaea, Pisum sativum ssp. sativum, Portulaca oleracea, Ribes nigrum, Trigonella foenum-graecum, Vicia faba</i>	15
	Kanser tedavisi	<i>Capparis sicula subsp. sicula, Ocimum basilicum, Ribes nigrum</i>	3
	Kansızlık giderici	<i>Ceratonina siliqua, Cichorium glandulosum, Nigella sativa, Vaccinium myrtillus</i>	4
Kadın Sağlığı ve Üreme Sistemi	Annelerde süt artırıcı	<i>Foeniculum vulgare, Nigella sativa, Pimpinella anisum, Tribulus terrestris</i>	4
	Adet düzenleyici	<i>Achillea oligocephala, Alchemilla vulgaris, Capsella bursa-pastoris, Carthamus tinctorius, Mentha pulegium, Prunus armeniaca, Rosmarinus officinalis, Vitex agnus-castus</i>	8
	Kısırlığı önleyici	<i>Ferula orientalis</i>	1
Dolaşım Sistemi ve Kardiyovasküler Hastalıklar	Damar tıkanıklıkları	<i>Camellia sinensis, Capsella bursa-pastoris, Malva sylvestris, Momordica charantia</i>	4
	Kan durdurucu	<i>Aesculus hippocastanum, Coriandrum sativum</i>	2
	Kolesterol	<i>Allium sativum, Arachis hypogaea, Camellia sinensis, Cerasus avium, Cumium cyminum, Cynara scolymus, Frangula alnus, Mutarda nigra, Portulaca oleracea, Ziziphus jujuba</i>	10
	Kalp Hastalıkları	<i>Momordica charantia, Olea europaea, Pisum sativum ssp. sativum, Plantago major, Prunus armeniaca, Ribes nigrum, Thymra spicata var. spicata, Viscum album subsp. album</i>	8
	Tansiyon	<i>Allium sativum, Camellia sinensis, Capsella bursa-pastoris, Crataegus monogyna subsp. monogyna, Cynara scolymus, Portulaca oleracea, Prunus armeniaca, Syzygium aromaticum, Urtica dioica, Viscum album subsp. album</i>	10
	Sarılık	<i>Ecballium elaterium</i>	1
Sinir Sistemi ve Ruh Sağlığı	Sakinleştirici	<i>Cerasus avium, Crocus sativus, Curcuma longa, Elettaria cardamomun, Humulus lupulus</i>	5
	Uykusuzluk giderici	<i>Artemisia dracunculus, Papaver somniferum</i>	2
	Zihin açıcı	<i>Elaeagnus angustifolia, Ginkgo biloba</i>	2
	Ruhsal ve psikolojik tedavi	<i>Hypericum perforatum, Lavandula stoechas, Melissa officinalis ssp. officinalis, Ocimum basilicum, Panax ginseng, Teucrium pruinsum, Tilia platyphyllos ssp. platyphyllos, Valeriana officinalis</i>	8
Ağız ve Diş Hastalıkları	Ağız hastalıkları ve ağız kokusunu giderme	<i>Galium aparine, Morus nigra, Syzygium aromaticum, Anethum graveolens, Anethum graveolens, Salvadora persica</i>	6
	Diş ve diş etleri tedavileri	<i>Ammi visnaga, Gundelia tournefortii, Salvadora persica, Syzygium aromaticum</i>	4
İdrar Yolları Hastalıkları	İdrar yolları	<i>Acorus calamus, Bongardia chrysogonum, Crataegus monogyna ssp. monogyna, Curcuma longai, Equisetum arvense, Gypsophila arrostii, Helichrysum orientale, Juniperus communis var. communis, Laurus nobilis, Lathyrus sativus, Myrtus communis, Pinus sylvestris, Rosa canina, Salvia officinalis, Tribulus terrestris, Urtica dioica, Vaccinium myrtillus, Zea mays, Ziziphus jujuba</i>	19

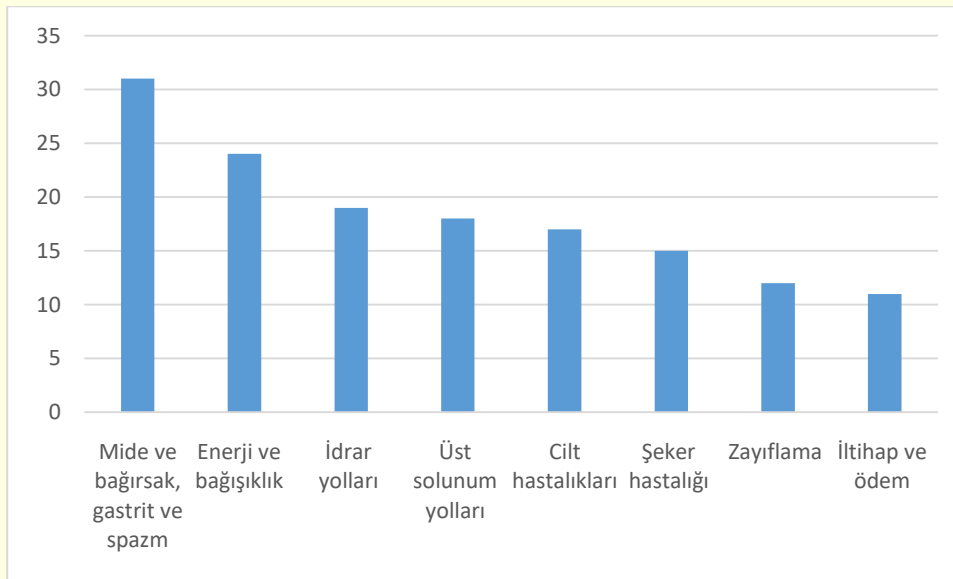
Genel Sağlık Destekleri ve Diğerleri	Böbrek taşları düşürme	<i>Ammi visnaga, Calluna vulgaris, Elettaria cardamomun, Eryngium campestre, Portulaca oleracea, Tamarindus indica</i>	6
	Prostat önleyici	<i>Epilobium parviflorum, Helichrysum orientale</i>	2
	Afrodizyak	<i>Ferula orientalis, Ginkgo biloba, Lathyrus sativus, Panax ginseng, Sinapis arvensis, Terminalia citrina, Tribulus terrestris, Urtica dioica</i>	8
	İltihap kurutma, ödem	<i>Achillea oligocephala, Aloe vera, Cassia angustifolia, Curcuma longa, Epilobium parviflorum, Ferula orientalis, Frangula alnus, Galium aparine, Lathyrus sativus, Vicia faba, Zingiber officinale</i>	11
	İştah açıcı	<i>Pimpinella anisum, Piper nigrum</i>	2
	Romatizma	<i>Alpinia officinarum, Capparis sicula subsp. sicula, Laurus nobilis, Momordica charantia, Rosmarinus officinalis</i>	5
	Sancı	<i>Achillea oligocephala</i>	1
	Çocuk gelişimi	<i>Arachis hypogaea, Capsella bursa-pastoris</i>	2

Tablo 5 incelendiğinde, hastalık kategorileri açısından değerlendirildiğinde, bitkilerin en çok mide, bağırsak ve gastrit için kullanıldığını görmekteyiz. İkinci sırada enerji ve bağışıklık, üçüncü sırada idrar yolları bulunmaktadır (**Şekil 5**).

Araştırma yapılan aktar ve eczanelerde tedavi amaçlı satılan ilk üç sıradaki hastalıklar alt başlıklar halinde aşağıda verilmiştir:

Mide ve bağırsak, gastrit ve spazm hastalıkları için kullanılan bitkiler: *Abelmoschus esculentus, Alkanna tinctoria subsp. tinctoria, Alpinia officinarum, Anethum graveolens, Anethum graveolens, Calendula officinalis, Capsicum annuum, Coriandrum sativum, Curcuma longa, Elettaria cardamomun, Eucalyptus camaldulensis, Euryops pectinatus, Foeniculum vulgare, Glycyrrhiza glabra var. glabra, Inula helenium, Juniperus communis var. communis, Mentha piperita, Mentha pulegium, Origanum onites, Pimpinella anisum, Piper nigrum, Pistacia vera, Prunus armeniaca, Rhus coriaria, Sternbergia clusiana, Syzygium aromaticum, Tamarindus indica, Terminalia citrina, Thymus fallax, Vitis vinifera, Vitex agnus-castus.*

Pozantı (Adana) ve çevresindeki bazı bitkilerin yerel adları ve etnobotanik özellikleri isimli çalışmada *Foeniculum vulgare, Thymus fallax* ve *Mentha pulegium* gibi benzer bazı bitkilerin de mide rahatsızlıkları için kullanıldığı görülmektedir.²¹

Şekil 5. Mersin’deki aktar ve eczanelerde hastalık kategorisine göre kullanılan bitkiler

Enerji ve bağışıklık için kullanılan bitkiler: *Achillea oligocephala*, *Acorus calamus*, *Alchemilla vulgaris*, *Anethum graveolens*, *Anethum graveolens* *Arachis hypogaea*, *Capsicum annuum*, *Corylus avellana* var. *avellana*, *Crocus sativus*, *Echinacea pallida*, *Hibiscus sabdariffa*, *Ilex paraguariensis*, *Juglans regia*, *Lathyrus sativus*, *Mutarda nigra*, *Nigella sativa*, *Olea europaea*, *Pistacia terebinthus* subsp. *terebinthus*, *Rosa canina*, *Salvia officinalis*, *Sesamum indicum*, *Tamarindus indica*, *Terminalia citrina*, *Trigonella foenum-graecum*.

İdrar yolları için kullanılan bitkiler: *Acorus calamus*, *Bongardia chrysogonum*, *Crataegus monogyna* ssp. *monogyna*, *Curcuma longai*, *Equisetum arvense*, *Gypsophila arrostii*, *Helichrysum orientale*, *Juniperus communis* var. *communis*, *Laurus nobilis*, *Lathyrus sativus*, *Myrtus communis*, *Pinus sylvestris*, *Rosa canina*, *Salvia officinalis*, *Tribulus terrestris*, *Urtica dioica*, *Vaccinium myrtillus*, *Zea mays*, *Ziziphus jujuba*.

Antakya aktarlarında genel olarak talep edilen tıbbi ve aromatik bitkiler isimli çalışma incelendiğinde Adaçayı, Hindiba, Civanperçemi, Keçiboynuzu, Kekik, Kazayağı, Sığır kuyruğu, Çörekotu, Nane, Kuzukulağı, Oğul otu-Melisa, Defne, Gülhatmi, Sütleğen, Reyhan, Rezene, Kişniş, Dereotu, Ketan tohumu, Ardiç, Papatya, Sumak, İhlamur, Kuşburnu, Menengiç, Kantaron, Zerdeçal, Meyan kökü, Isırgan ve Zencefil gibi bitkilerin genel olarak talep edilen bitkiler olduğu görülmektedir.²²

Dünya’daki geleneksel tedavi sistemlerinden örnekler isimli çalışmaya bakıldığında “Geleneksel tıp ve yeniden üretilen biçimleriyle tamamlayıcı ya da popüler/alternatif olarak ifade edilen iyileştirme yöntemleri daha bütüncül (holistik) bir bakış açısına sahip olduğu belirtilmiştir.²³

Soğuk Algınlığında Kullanılan Bitkisel Droglar isimli çalışmada kullanılan başlıca droglar: *Pimpinella anisum*, *Hederae helix*, *Menthae x piperitae*, *Tiliae cordata* ve *Pelargonii sidoides* olarak belirtilmiştir.²⁴

Yapılan bu çalışmada bitkisel drogların yanı sıra baharat, turşu, kurutmalık sebzeler, zeytin, asma ve baklagillerin de satıldığı belirlenmiştir.

Satışı yapılan ürünlerin mevsimsel olarak değişkenlik gösterdiği görülmüştür. Kış aylarında üst solunum yolu rahatsızlıkları için tıbbi bitkilerin satışının yükseldiği, özellikle ada çayı, zencefil, nane, kekik, ihlamur ve hatmi çiçeğinin satışının yoğunlukta olduğu görülmektedir. Yaz aylarında ise zayıflama ve mide rahatsızlıkları için kiraz sapı, açlık otu, biberiye ve chia tohumunun tercih edildiği görülmektedir.

Sosyal medyanın göz alıcı reklamlarına rağmen aktar ve eczacılar tarafından fitoterapi için satılan ürünlerin doktor önerisi dışında tercih edilmesinin doğru olmadığı düşüncesindeyiz.

Bilgi

Çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Bilgilerini bizimle paylaşan tüm işletme sahiplerine ve harita üzerinde gerekli düzeltmeleri yapan Doç. Dr. Maruf Balos’a, tablo ve grafiklerin düzenlenmesinde katkı sunan Mehmet Aslan’a teşekkür ederiz.

Araştırmacı Katkı Oranı Beyanı

Fadime Yıldırım: Fikir, tasarım, analiz ve yorum, kaynak taraması, makale yazımı, eleştirel inceleme.

Mustafa Aslan: Fikir, tasarım, analiz ve yorum, kaynak taraması, makale yazımı, eleştirel inceleme.

Hasan Akan: Fikir, tasarım, denetleme, analiz ve yorum, kaynak taraması, makale yazımı, eleştirel inceleme.

Kaynaklar

1. Çubukçu B, Sarıyar G, Meriçli AH, Sütülpınar N, Mat A, Meriçli F. Fitoterapi yardımcı ders kitabı. İstanbul Üniversitesi Farmakognozi Anabilim Dalı, İstanbul Üniversitesi Basım ve Yayınevi; 2002.
2. Güner A, Aslan S, Ekim T, Vural M, Babaç MT. Türkiye bitkileri listesi (Damarlı Bitkiler). İstanbul: Nezahat Gökyiğit Botanik Bahçesi ve Flora Araştırmalar Derneği Yayınları; 2012.

3. Şarişen Ö, Çalışkan D. Fitoterapi: bitkilerle tedaviye dikkat (!). *Sted* 2005;14(8):182-187.
4. Tümen İ. Tıbbi Bitkilerin Ekonomik Değeri. *Sağlık Düşüncesi ve Tıp Kültürü Dergisi* 2012;22:36-37.
5. Yeşilada E. İyileştiren Bitkiler. 1. Baskı, Hayykitap, İstanbul; 2012.
6. Abay G, Kılıç, A. Pürenbeleni ve Yanıktepe (Mersin) yörelerindeki bazı bitkilerin yöresel adları ve etnobotanik özellikleri. *Ot Sistematik Botanik Dergisi* 2001;8(2):97-104.
7. Kaya DB. Piyasada satışa sunulan bazı bitkisel çayların mikrobiyolojik kalitesi. Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara; 2006.
8. Eşen B. Aydınlar köyü ve çevresinin (Erdemli/Mersin) Etnobotanik özellikleri. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Fen Bilimleri EnstitüsüBiyoloji Anabilim Dalı, Konya; 2008.
9. Çömlekçioğlu N, Karaman Ş. Kahramanmaraş şehir merkezindeki aktarlarda bulunan tıbbi bitkiler. *KSÜ Fen ve Mühendislik Dergisi* 2008;11(1):23-32.
10. Metin A. Mut ve çevresinde (Mersin) yetişen bitkilerin etnobotanik özellikleri. Selçuk Üniversitesi, Fen Bilimleri Entitüsü, Yüksek Lisans Tezi; 2009.
11. Açıkgöz MA, Batı E, Demirkol G. Bitkisel tedavi, halk hekimliği ve aktarlar. *Tıbbi ve Aromatik Bitkiler Sempozyumu Bildiri Özet Kitabı* 2012;458-461.
12. Ögenler O, Ün İ, Uzel İ. Bir Mersin Aktarında Bulunan Kadın Hastalıklarında Kullanılan Bitkiler. *Mersin Üniversitesi Tıp Fakültesi Lokman Hekim Tıp Tarihi ve Folklorik Tıp Dergisi* 2013;Supplement;87-87.
13. Uğur A, Everest A. Mersin ilinde antidepresan ilaç ve benzeri bitki satış oranları. *Bağımlılık Dergisi* 2017;18(4):152-157.
14. Kayıran SD, Kırıcı S. Adana (Türkiye) aktarlarında tedavi amacıyla satılan bitkisel droglar. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Tarım ve Doğa Dergisi* 2019;22(2):183-192.
15. Ünver A. Lamas çayı çevresindeki köylerde (Erdemli, Silifke/Mersin) etnobotanik araştırmalar. Balıkesir Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi; 2019.
16. Davis PH. *Flora of Turkey and the East Aegean Islands*. Vol. 1-9. Edinburgh University Press, Edinburgh;1965-1985.
17. Davis PH, Mill RR, Tan K. (Edlr.). *Flora of Turkey and the East Aegean Islands* 10. Edinburgh University Press, Edinburgh;1988.
18. Güner A ve ark. *Flora of Turkey and the east Aegean Islands*. Supplement 2. Edinburgh University Press, Edinburgh;2000.
19. Saday H. Güzeloluk Köyü ve Çevresinin (Erdemli / Mersin) Etnobotanik Özellikleri. Selçuk Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü Biyoloji Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Konya; 2009.
20. Düzenli A, Çakan H, Türkmen N. Göksu deltasının (Silifke-İçel) florası. *Turkish Journal of Botany* 1996;20:173-191.
21. Bağcı Y, Savran A, Dural H. Pozantı (Adana) ve çevresindeki bazı bitkilerin yerel adları ve etnobotanik özellikleri. Selçuk Üniversitesi Fen Fakültesi Fen Dergisi 2006;2(27):77-82.
22. Asıl H, Taşgın S. Hatay ilinde tıbbi ve aromatik bitki pazarlayan işletmelerin değerlendirilmesi ve aktarların sosyo-ekonomik analizi. *Türk Tarım ve Doğa Bilimleri Dergisi* 2018;5(4):556-562.
23. Arslan M, Şahne BS, Şar S. Dünya’daki geleneksel tedavi sistemlerinden örnekler: genel bir bakış. *Mersin Üniversitesi Tıp Fakültesi Lokman Hekim Tıp Tarihi ve Folklorik Tıp Dergisi* 2016;6(3):100-105.
24. Büyükkök N, Güngör B, Genç AA. Soğuk Algınlığında Kullanılan Bitkisel Droglar. *Mersin Üniversitesi Tıp Fakültesi Lokman Hekim Tıp Tarihi ve Folklorik Tıp Dergisi* 2022;12(2):262-271.